

Addiction, dependence og afhængighed

Af Liese Recke

Hvordan kan man tale om afhængighed? Findes der forskellige former for afhængighed? Taler vi om det samme fænomen, når nogen er afhængig af kaffe, og andre af heroin? Og hvad mener vi egentlig, når vi diskuterer om afhængighed i nogen tilfælde bedst karakteriseres som sygdom? Diskussionen af de forskellige aspekter af afhængighedsbegrebet bliver ikke mindre kompliceret af at det engelske sprog råder over to forskellige udtryk for det skandinaviske ord "afhængighed". På engelsk skelnes der mellem "addiction" og "dependency", selvom den aktuelle forskel mellem de to ord rent indholdsmæssigt fremstår uklart når de fremstilles i de engelsksprogede – men internationalt benyttede diagnosesystemer DSM (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) og ICD (International Classification of Diseases) Nedenstående tekst fremstiller først addictionsbegrebet i en socialhistorisk angelsaksisk kontekst og formidler dernæst en introduktion til psykologen Bruce Alexanders teorier og hans tænkning om addiction.

Indholdsfortegnelse

Introduktion	1
Addiction, dependens og afhængighed.....	2
Afhængighedens sproglige fremtrædelse og oprindelse.....	5
Additionsbegrebets semantiske historie.....	6
Kan addictionsbegrebet forstås som en elefant, et monster eller en social konstruktion?.....	8
Addiction som sygdom.....	8
Rotteparken.....	10
Addiction og dislocation.....	12
Addiction1	13
Addiction2	16
Addiction3	17
Addiction4	18
Dependence	18
Udviklingen i de internationale diagnoselister	19
Hvor skal vi hen?.....	21

Introduktion

Hvad er afhængighed? Findes der forskellige former for afhængighed? Taler vi om det samme fænomen, når nogen er afhængig af kaffe, og andre af heroin? Og giver det mening at påstå at afhængighed bedst karakteriseres som sygdom lokaliseret i det enkelte individ? Herværende tekst fremstiller aspekter af den historiske udvikling af addictionsbegrebet i en angelsaksisk og i en skandinavisk kontekst og formidler en introduktion til psykologen Bruce Alexanders teorier og hans tænkning om addiction (2008). Alexander fremstiller addiction som et sociokulturelt fænomen og hans teori leverer et alternativ til diagnoselisternes fremstillingen af addiction og den aktuelle udvikling i forståelsen af addiction som en kronisk hjernesygdom. Samtidig giver Alexanders perspektiv på sammenhængen mellem dislocation og addiction forståelse til at skelne mellem addictionsbegrebet og rusmidler; en sammenhæng som mange tager for givet. Alexander formidler i sit omfattende værk et historisk og kulturelt overblik over udviklingen af addictionsbegrebet; en

forståelse som bidrager til at sætte den nuværende udvikling i de internationale diagnoselister og den dagligdags anvendelse af addictionsbegrebet ind i en større kulturel sammenhæng. Fremstillingen og diskussionen af de forskellige aspekter af afhængighedsbegrebet i en skandinavisk kontekst kompliceres dog af, at det engelske sprog råder over to forskellige udtryk for det skandinaviske ord "afhængighed". På engelsk skelnes der mellem forskellige betydninger af "addiction" og "dependence" som i udgangspunktet giver mulighed for en mere nuanceret fremstilling. Men forvirring og uenighed blandt de eksperter, som står bag de internationalt benyttede diagnose-systemer DSM (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) og ICD (International Classification of Diseases) har imidlertid betydet at forskellen mellem betydningen af "dependence" and "addiction" de sidste tyve år er blevet gradvist udvisket i den professionelle sprogbrug. En differentieret sproglig forståelse mellem "dependence" og "addiction" forventes genintroduceret i den kommende DSM5 i 2013.

Addiction, dependens og afhængighed

Hverken på dansk eller norsk findes der et ord som entydigt modsvarer det engelske ord "addiction". På dansk findes ordet "afhængighed" (norsk "avhengighed" og svensk "beroende") som i en eller anden grad dækker både det engelske ord "dependence" og "addiction". Til gengæld findes der ikke et engelsk ord, som betyder det samme som "rusmidler" på dansk og norsk. Danskere kan således være afhængige (dependent) af forsyningen af elektricitet fra Norge og de kan være afhængige (addicted to) af alkohol. Ordet afhængighed anvendes til at beskrive begge fænomener, på trods af at det drejer sig om vidt forskellige relationsforhold, og at man på engelsk ikke ville anvende samme ord til at beskrive to så forskellige relationer. Danskerne synes endda både i fortiden og i nutiden retorisk at have modstået anvendelsen af et entydigt fælles begreb, som ækvivalerer med "addiction". Da man for cirka ti år siden begyndte at adressere spilafhængighed i Danmark, fik fænomenet betegnelsen "ludomani" - et begreb som synes typisk dansk, og som udelukkende refererer til "afhængighed af spil".

I et historisk perspektiv var det først i tiden omkring ungdomsoprøret i 60'erne at danskerne begyndte at adressere visse former for rusmiddelbrug med betegnelsen "narkomani"¹, hvorimod begrebet "alkoholisme" i en eller anden form havde eksisteret i flere hundrede år², ligesom "morfinisme" også var et kendt og benyttet udtryk. I en ældre udgivelse om rusmidler, professor Knud O. Møllers "Stimulanser" fra 1945, bliver ordet "afhængighed" kun nævnt ganske få gange, og altid i en bisætning. Ikke fordi professor Møller fandt de omtalte rusmidler harmløse, men han anvendte ord som "alkoholisme" og "morfinisme" til at betegne det problematiske forbrug, som han omtalte som en vanemæssig tilbøjelighed, og han kobledede brug

¹ I Danmark blev begrebet "eufomani" benyttet af pressen i halvtredserne som betegnelse på et fænomen i bydelen Nyhavn, hvor en gruppe borgere kom i kontakt med politiet gennem udvisning af adfærd forbundet med prostitution, receptforfalskninger og almindelig gadeuorden (Winsløv, J. H. 1986).

² Se f. eks. Ludvig Holbergs skuespil "Jeppe på Bjerget" fra 1722

af rusmidler til en almenmenneskelig stræben efter lykke og problemløshed. Det fremgår i øvrigt også at professor Møller ikke mente, at hverken cannabisrygning eller tobaksrygning skaber afhængighed. Han skriver om tobak, at brug ikke er et problem i sig selv: ”Det skal dog straks siges, at virkelige Abstinenssymptomer, som man kender det fra Alkoholismen eller Morfinismen træffer man overhovedet ikke ved afvænnning fra tobaksbrug, selv om det har været meget stort.” (Møller, K. O. 1945). Det var således først i 1990erne at de sociale myndigheder i Danmark begyndte at adressere særlige former for rusmiddelbrug som ”afhængighed”³ og ikke som ”narkomani”, formodentlig som en følge af de fra USA importerede behandlingsteknologier som i stigende omfang blev anvendt af både private og offentlige aktører indenfor behandlingssektoren. Her tænkes særligt på 12-trinsbaseret behandling og behandling af opioidafhængighed med substitutionsmedicin. Behandlingen af opioidafhængighed med substitutionsmedicin blev gennem lovændringer i 1996 monopoliseret af amterne og gennem stigende professionalisering og rationalisering af den medicinske behandlingspraksis blev diagnosticeringer mere almindelige. I den anvendte diagnoseliste ICD-10 blev der skelnet mellem afhængighed og skadeligt brug, og kun de patienter, som kvalificerede sig til en afhængighedsdiagnose i forbindelse med brug af opioider fik mulighed for medicinsk substitutionsbehandling. Samtidig sås der i Danmark en kraftig vækst af 12 trinsbaserede behandlingstilbud op igennem 90erne, hvor netop begrebet ”addiction” står centralt både retorisk og i den teoriudvikling som 12-trinsbevægelsen har inspireret til. 12-trinsideologien findes udover de frivillige grupper som blandt andet tæller AA, Alcoholics Anonymous og NA, Narcotics Anonymous også i en institutionaliseret form, ofte benævnt som ”minnesotabehandling”. Danmark havde i 1989 set sin første såkaldte minnesotabehandlingsinstitution for ”narkomaner” i form af den private institution Egeborg på Lolland, og patienter herfra oprettede efterhånden deres egne 12-trinsgrupper rundt om i landet og med tiden også flere private 12-trinsbaserede behandlingsinstitutioner. Som en konsekvens af den manglende danske sproglige pendant til addictionsbegrebet, besluttede den danske oversættelseskomite i Narcotics Anonymous for nogle år siden at introducere begrebet ”addiction” /”addict” i stedet for det tidligere benyttede ”narkomani”/”narkoman” i forbindelse med oversættelsen af 12-trinsbaserede tekster fra den amerikanske 12-trinslitteratur. Den danske oversættelsekomité fandt ikke at ordet ”afhængighed” var ækvivalent med ”addiction”, og at ordene ”narkoman” og ”narkomani” var dækkende for det fænomen ”addiction” som 12-trinsgrupperne tager udgangspunkt i.

Den danske rusmiddelforskning, som efter 1996 næsten udelukkende koncentrerede sig om behandlingsindsatser importerede og formidlede overvejende amerikansk og engelsk genererede behandlingsstuder og anbefalinger, hvori addictionsbegrebet var artikulert og oversat til henholdsvis

³ For baggrunden se f.eks. Esben Houborg: Stofmisbrug, metadon, subjektivering. Historiske og aktuelle fremstillinger af stofmisbrug Ph.d. afhandling, Københavns Universitet, Sociologisk Institut. 2006.

”afhængighed” og ”stofmisbrug”. Addictionsbegrebet blev på denne måde et centralt omdrejningspunkt i udmøntningen af den danske behandlings og forskningsindsats gennem de seneste tyve år på trods af den manglende danske sproglige pendant. Imidlertid fremstår afhængighedsbegrebet i den danske kontekst uklart, blandt andet som følge af den manglende sproglige differentiering (men dog ikke kun derfor) og f.eks. ”stofafhængighed” erstattes i praksis ofte med ordet ”stofmisbrug” eller bare ”misbrug”, hvilket både sprogligt og begrebsligt bidrager til den semantiske forvirring. Ikke mindst fordi ordet ”misbrug” i udgangspunktet fremstår som en del af et juridisk rationale, hvorefter forbrug af illegale rusmidler altid vil blive tillagt ordet ”misbrug”, hvorimod det er usædvanligt at anvende ordet ”misbrug” når det f.eks. drejer sig om forbrug af legale substanser. Flere forfattere har fremhævet betydningen af ordet ”misbrug” som et overvejende politisk og et juridisk begreb (Ege, P. 2004; Pedersen, M. U. 2005) og samtidig påpeget, at det udgjorde et relativt uanvendeligt begreb i en klinisk kontekst. I de senere år er det i Danmark blevet almindeligt i den daglige behandlingspraksis at tale om ”stofbrug” og ikke ”stofmisbrug”, men uden det imidlertid er klart hvad der fænomenologisk og empirisk adskiller de to begreber. Ligeledes fremstår det uklart, hvordan begrebet stofmisbrug (og tilsvarende en stofmisbruger) defineres i den danske lovgivning. Det fremgår i 2012 at Det danske Socialministerium på deres hjemmeside formidler at ”en stofmisbruger er fysisk og/eller psykisk afhængig af et eller flere bevidsthedsændrende stoffer (rusmidler) i en sådan grad, at det medfører skader eller problemer for vedkommende selv og /eller nærtstående samt samfundet” og den juridiske tekst inkluderer hermed ”afhængighed” i betegnelsen misbrug. Nordmændene oplever samme type forvirring med anvendelsen af ordet rus og rusmisbrug. I en nyere norsk publikation udgivet af det norske nationale forskningsinstitut Sirius hvor temaet ”afhængighed” er i fokus (Lund, I., Bretteville-Jensen, A. L., Skretting, A., Rise, J., Nordlund, S., & Amundsen, E. J. 2010), fremlægges observationer af at ordet ”rus” i Norge anvendes ukritisk og unuanceret på en lang række forskellige områder.

Afhængighedens sproglige fremtrædelse og oprindelse

Ordet ”afhængighed” fremstår tilsyneladende i den danske kontekst med en tiltagende reduceret og negativ sproglig betydning. For skal man tage wikipedia som udtryk for en almindelig og generel, omend populær forståelse af ord og begreber, så er det danske ord ”afhængighed” i stigende grad kommet til at betyde det samme som en reduceret betydning af ”addiction”, hvor det måske tidligere nærmere har haft en betydning som det engelske ord ”dependence”⁴. Det Danske Sprog og Litteraturselskab udgiver hjemmesiden ordnet.dk, og her kan man i ordbogen over det danske sprog læse om ordet ”afhængighed” at det først og fremmest betyder ”det at have meget brug for eller ikke kunne undvære noget eller nogen” og den sekundære betydning er ”det at være fysisk tilvænnet et vanedannende stof, så man får abstinenser hvis stoffet ikke indtages”, og endelig ses den tertiære betydning ”som det at noget er bestemt eller betinget af noget andet” (april 2012). En noget anden definition findes i en ældre historisk udgave af den danske ordbog. I udgaven fra 1919 står der at ordet ”afhængig” er lånt fra det tyske ”abhängig” og at det først og fremmest betyder

”skraanende (jf. afhængende 1). en stridig Elv, indsluttet i en snever og afhængig Gang mellem Fiælde. *Suhm.III.23*. Dernæst som *afhængerell. bestemmes af noget; underkastet et forholds indflydelse, en persons myndighed (jf. afhænge 1, afhængende 2, afhængelig). vAph.(1764)*. Min Lykke var afhængig af min Formue og mit Levested. *Grundtv. Udv.I.89.(skrevet 1805)*. Man er afhængig af den Samfundstilstand, hvori man fødes. *Goldschm.V.104*. Man skal aldrig gøre en Sag afhængig af et Brev – det kan gaa tabt. *Drachm.M.108*. Planteverdenen er . . . afhængig af Klimaet. *Frem.DN.205*. Byen Tunis er helt afhængig af den franske republik og endelig *abs.: uselvstændig; ufri; bunden*. Den Uafhængige, der skal bære Ansvarrets Byrde, naar den Afhængige bærer Pligtens. *Kierk. VIII.317. JakKnu. S.122*”.⁵

Mellem ordbogens fortolkning i 1919 og den nuværende, ses en betydelig ændring i forståelsen af ordet ”afhængig”. I udgaven fra 1919 fremkommer slet ikke den betydning, som den danske wikipedia i 2012 fremviser som den vigtigste: Afhængighed som et fænomen tæt knyttet til forbrug af bestemte rusmidler. Det latinske ord ”dependere” kommer sandsynligvis af en afledning af det latinske verbum ”pendō”, som betyder at hænge, overlevere eller betale. En person som er afhængig af en anden i betydningen ”dependent” er en person som må støttes eller forsørges eller som er prisgivet ydre vilkår eller personer. Gensidig afhængighed i forståelsen ”dependens” betyder at man har brug for hinanden i en praktisk eller emotionel betydning.

⁴ Begrebet ”afhængighed” bruges i mange sammenhænge til at beskrive en besættelse, tvang eller et ekstremt fysisk eller psykisk behov for noget bestemt, såsom stoffer, alkohol, pornografi, gambling, penge, mad, computerspil eller sågar Wikipedia. **Afhængighedssyndrom**, er i medicinsk psykiatrisk sammenhæng, en tilstand, som kan udvikle sig ved gentagen eller vedholdende brug af et psykoaktivt stof og som omfatter stærk trang til at skaffe sig stoffet. Svigtende kontrol af brugen, som i tiltagende grad kommer til at dominere i forhold til aftaler og forpligtelser. Udvikling af tolerans og abstinenssymptomer og vedvarende brug, trods erkendt skadevirkning. Brug af begrebet ”afhængighed” har spredt sig til også at omfatte psykisk afhængighed. I denne kontekst bruges det både til at beskrive erkendte problemer såsom stofmisbrug men også til at beskrive adfærd som ikke generelt anerkendes som afhængighedsproblemer, såsom tvangsspisning og andre tvangshandlinger. Begrebet ”afhængighed” bruges også somme tider til at beskrive meningsløse eller irrationelle tvangshandlinger, såsom spillelidenskab, indkøbsgalsskab eller afhængighed af computer. I disse tilfælde bruges begrebet til at beskrive en tilbagevendende tvangsadfærd hvor en person benytter sig af den specifikke aktivitet på trods af skadelige konsekvenser for personen selv, hans mentale tilstand eller sociale liv og andres velfærd. (<http://da.wikipedia.org/wiki/Afh%C3%A6ngighed>) juli 2012.

⁵ www.ordnet.dk

”Dependency” i det engelske sprog synes oprindeligt at være et udtryk for en geopolitisk konstellation (Blankfield, A. 1987). Og når man tager i betragtning at både det danske ord afhængighed og det norske ord avhengighet indeholder ord delen ”hænge”, er det nærliggende at konkludere et begrebsligt og sprogligt fællesskab med ”dependence” fremfor ”addiction”.

Addictionsbegrebets semantiske historie

Indtil midten af det nittende århundrede benyttede man addictionsbegrebet i den engelsktalende del af verden gennem anvendelsen af det latinske navneord ”addictionem” og som verbum ”addicere”. Det latinske udtryk blev anvendt i både en psykologisk og i en juridisk betydning. I den romerske lov blev f.eks. udtrykket ”addictus” brugt til at betegne en person, som blev overgivet som slave til sin kreditor. Verbet ”addicere” blev også brugt som betegnelse på stærk hengivelse, hvad enten denne var destruktiv eller beundringsværdig. Som en illustration af sidstnævnte nævner Bruce Alexander (2008) i sin historiske gennemgang citatet af Cicero: ”*cenatus, cui me semper addixi*”- ”senatet, som jeg altid er dedikeret til” (Lewis, C. T. 1956). Fra 1884 til 2000 fremkom en identisk definition af addiction i The Oxford English Dictionary, en estimeret autoriseret ordbog over det engelske sprog, men i 1933 fremkom der tilføjelser med nye betydninger og i 2010 fremstår der væsentlige ændringer af forståelsen af addictionsbegrebet i ordbogen. Ændringerne gengives nedenfor med henblik på illustration af ændringerne i betydning. The Oxford English Dictionary definition indtil 1933⁶:

***Addiction:** 1. Rom. Law. A formal giving over or delivery by sentence of court. Hence, a surrender, or dedication, of any one to a master. 2. The state of being (self) addicted or given to a vice or a habit or pursuit; devotion.*

Med tilføjelser i 1933, som integreres i udgaven som kommer i 1989 fremstår definitionen indtil seneste udgave i 2010 som:

***1.a** Rom. Law. A formal giving over or delivery by sentence of court. Hence, A surrender, or dedication, of any one to a master. **2.a.** The state of being (self-)addicted or given to a habit or pursuit; devotion. **b.** The, or a, state of being addicted to a drug [...] a compulsion and need to continue taking a drug as a result of taking it in the past.*

Da definitionen af addiction kom ind i Oxford English Dictionary i 1989 (efter dens debut i supplementet i 1933) blev den tilføjet som ”2b” til del 2 af den oprindelige definition. I 1989 udgaven af English Dictionary bliver de moralske og medicinske associationer til addictionsbegrebet tydelige, når man følger henvisninger og krydsreferencer i ordbogen. Den nye definition giver ingen mulighed for at addiction kan være andet end moralsk forkasteligt. Ingen positive eller bare harmløse ord knyttes til denne udgave af addictionsbegrebet

⁶ Se hjemmesiden <http://www.oed.com/> for udviklingen af sproget i Oxford English Dictionary

som for eksempel hengivenhed (eng: devotion), som blev anvendt i tidligere udgaver. Og denne udvikling fortsætter i den seneste udgave. I 2010 fremstår definitionen således:

1 a. The state or condition of being dedicated or devoted to a thing, esp. an activity or occupation; adherence or attachment, esp. of an immoderate or compulsive kind. In later use freq. influenced by sense. b. Immoderate or compulsive consumption of a drug or other substance; spec. a condition characterized by regular or poorly controlled use of a psychoactive substance despite adverse physical, psychological, or social consequences, often with the development of physiological tolerance and withdrawal symptoms; an instance of this. Freq. with to (the addictive substance), or with distinguishing word. †2. Predilection, inclination; an instance of this, a 'penchant'. 3. Roman Law. The formal delivery of a person or property to an individual, typically in accordance with a judicial decision. Now hist. †4. The binding of a person to another as a servant, adherent, or disciple; (also) the state of being so bound. Freq. with to.

Addictionsbegrebets primære betydning i et historisk perspektiv betegner altså oprindeligt et herre-slave forhold mellem to personer, uanset at den pågældende dømmes til dette forhold, eller om vedkommende selv underkaster sig en anden persons vilje. Den sekundære betydning betegner et slavelignende forhold til en vane eller en efterstræbelse (eng: pursuit). I den første betydning bliver man af retten dømt til at slave for en anden, i den anden betydning peges der ikke på faciliterende faktorer som f.eks. tvang – her er alle aktiviteter og forbrugsmønstre mulige genstande for addiction. Som det ses gennem historiske eksempler skelnes der ikke i den klassiske litteratur mellem addiction som har negative konsekvenser for en selv eller for andre og addiction, som kan knyttes til positive og opbyggende vaner eller relationer. Addiction i relation til alkohol kan have destruktive konsekvenser, hvorimod addiction i relation til en godgørende gudsfigur for nogen kan være en forudsætning for et godt liv. Alexander (2008) nævner Shakespeare, Charles Dickens, Jane Austen og David Hume som forfattere, der har anvendt addictionsbegrebet som betegnelse for dydige vaner eller tilhørsforhold, f.eks. benigne spirituelle forhold til en gudsfigur. Alexander (ibid.) illustrerer gennem omfattende litterære eksempler og eksempler fra tekster på internettet, at ordet "addiction" stadig anvendes i dets traditionelle betydninger for aktiviteter og tilhørsforhold af både nedbrydende og opbyggende karakter. Nogle mennesker fremstår som "addicted to drugs" – fortolket som et negativt forhold, og andre anvender udtrykket at være "addicted to Jesus" som en positiv og opbyggelig relation.

Med disse eksempler som baggrund, synes det forståeligt, at selv professionelle og forskere forvirres i faglige diskussioner og debatter om "addiction", "dependence" og "afhængighed". Forvirring betegner også den engelsksprogede debat, hvor der hersker varierede opfattelser af både begrebet "addiction" og af begrebet "dependence", både indenfor behandlingspraksis, i de diagnostiske kategorier og i faglitteraturen (se f.eks. Peele, S. 1988; Peele, S. 1998). På baggrund af det manglende danske ord for "addiction" vil jeg i det følgende overvejende anvende ordet "addiction" i stedet for "afhængighed", med henblik på opnåelse af

en så nuanceret fremlæggelse af elementer af addictionsbegrebets udvikling og de aktuelle udfordringer, som muligt.

Kan addictionsbegrebet forstås som en elefant, et monster eller en social konstruktion?

Når man ser på den engelsksprogede litteratur som tematiserer og diskuterer addictionsbegrebet, er det nemt at blive forvirret. Marilyn Clark (2011) sammenligner forvirringen med fortællingen om tre blinde mænd som får til opgave at beskrive en elefant. Den ene får fat i halen, den anden i en fod og den tredje i snabelen. Hver enkelt beskriver derefter deres lille og begrænsede del af elefanten og forveksler deres oplevelse med billedet af den hele elefant. Craig Reinerman (2005) kalder addictionsbegrebets historiske omskifteligheder for "A chronicle of conceptual acrobatics" – en fortælling om begrebsakrobatik, og historikeren Nancy Campbell (2007) hævder, at selvom faglige uenigheder og skiftende forståelser af videnskabelige begreber i andre sammenhænge optræder ganske hyppigt, så fremstår uenigheder og højfrekvente ændringer i forståelsen af addictionsbegrebet som ganske radikal. Glenn D. Walters (1999) skriver at der næsten findes lige så mange definitioner på addiction, som der findes forskere. Endda Clarks sammenligningen af addictionsbegrebet med en elefant der bliver undersøgt af tre blinde mænd problematiseres. Robert West (2006), navngiver således et kapitel i sin bog "Theory Of Addiction": "Defining addiction (addiction is not an elephant)", og argumenterer for at addiction kun kan forstås som et abstrakt begreb, som unddrager sig faste og konsensuelle forståelser. Addiction fremtræder ikke som et fast definerbart begreb med tydelige afgrænsninger og selvstændig eksistens, derfor kan ingen definitioner være decideret forkerte, men man kan diskutere definitionens anvendelighed og omfanget af konsensus blandt eksperter, skriver West. Bruce Alexander opererer i sin bog om addiction set i et globalt perspektiv med ikke mindre end fem forskellige definitioner (Alexander, B. 2008) hvilke bliver genstand for senere afsnit i denne artikel. Mangfoldigheden gælder både variationer i forståelse af den historiske udvikling af addictionsbegrebet, variationer over kontekst for forståelsen af addiction, hvilke typer fænomener begrebet kan knyttes til, adfærdsmæssige karakteristika samt variationer indenfor de internationale diagnostiske systemer. Den aktuelle udvikling i den amerikanske diagnoseliste DSM (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) synes særlig relevant og vil blive beskrevet sidst i denne artikel.

Addiction som sygdom

Addiction beskrives i nogle teoretiske og ideologiske sammenhænge som en sygdom, hvilket umiddelbart fremtræder mere enkelt end det er, for hvordan skal man fortolke termen "sygdom" i denne kontekst. Særligt amerikanerne har i de senere år været glade for at betegne addiction som hjernepatologi med biologisk rationale, hvilket for eksempel fremgår i den populariserede udgivelse "Addiction, why can't they just stop?", offentliggjort af det amerikanske National Institute on Drug Abuse (NIDA). En udgivelse, som i samarbejde med TV- kanalen HBO er publiceret som en regulær mediepakke med let forståelige budskaber

(<http://www.hbo.com/addiction>) med gentagen fremhævnin g af det centrale budskab: ”Addiction is a chronic brain disease”. Sygdomsforståelsen henter også støtte hos 12-trinsteori en, som danner grundlag for op imod 90% af behandlingsindsatsen i USA. I denne teoridannelse forstås addictionen som en individualiseret, kronisk bio-psyko-social sygdom eller lidelse, som nærmest tilfældigt kan ramme enhver uanset kontekst. Altså en tilstand som i udgangspunktet er betinget af komplekse faktorer, men ikke desto mindre tager udgangspunkt i en biologisk registrerbar sygdom hos den enkelte. Også i Skandinavien står sygdomsbegrebet stærkt af flere grunde. Som tidligere nævnt har 12-trinsbaseret behandling haft stor indflydelse på hele den skandinaviske behandlingssektor og præget området med særegen lingvistik, men anvendelsen af sygdomsmetaforer opfattes også som en sympatisk afstandtagen til en moralsk eller endog en juridisk effektueret fordømmelse af rusmiddelbrug. Samtidig fremmer den stigende anvendelse af medicinske behandling med metadon, buprenorphin og heroin artikulerin gen af sygdomsmetaforer. Medicinsk behandling tager traditionelt afsæt i diagnostikken, hvorfor det synes nærliggende for helseprofessionelle at anskue visse former for rusmiddelbrug som en individualiseret behandlingskrævende tilstand. Det manglende adækvate ord for addiction i Skandinavien gør dog sygdomsbegrebet problematisk i retorisk og semantisk forstand, for er det rimeligt at hævde at ”afhængighed” er en sygdom?

Kritikere af sygdomsmodellen påpeger at en biologisk sygdomsforståelse ikke gør det nemmere at forebygge, kontrollere eller behandle addictionsrelaterede problemer (Peele, S. 1995;Reinarman, C. 2005). Endnu er det vist aldrig set – ikke engang i USA, at visitation til behandling er sket på grundlag af en hjernescanning, ligesom den biologiske sygdomsmodel heller ikke giver nogen bud på udviklingen af særlige behandlingsmodeller eller tiltag. De forandringer, som forskerne lokaliserer på billeder af hjernescanninger, og som forbindes med addiction, svarer til de ændringer som kan ses, når man er forelsket, når man oplever spænding, eller spiser noget man godt kan lide. Det er en videnskabelig kendsgerning at aktiviteter eller forbrug som stimulerer belønningsresponser i hjernen, hvad enten det er bestemte former for føde, oplevelsen af skønhed i sig selv har potentialet til, at man ønsker at gentage oplevelsen. Argumenterne for at den biologisk funderede addiction kun bør ses i forbindelse med forbrug af bestemte substanser eller aktiviteter findes ofte i påstanden om at disse nævnte substanser eller aktiviteter skulle indeholde en særlig addictionsskabende essens. Denne påstand illustreres ofte gennem studier af dyr, som lukket inde i små bure tilbydes rusmidler, som alkohol, heroin og kokain (Campbell, N. D. 2007;Nestler, E. J. & Malenka, R. C. 2004). Men i 2007 stod svenske forskere frem i pressen og hævdede med baggrund i denne type dyreeksperimenter foretaget i Frankrig, at sukker er mere afhængighedsskabende end kokain⁷. Ifølge forskerne valgte rotter signifikant oftere sukker end kokain, når de blev tilbudt denne valgmulighed i de eksperimentelle forsøg (Lenoir, M., Serre, F., Cantin, L., & Ahmed, S. H. 2007). En af de hypoteser, som de

⁷ Se kort artikel i Politiken <http://politiken.dk/videnskab/ECE365710/sukker-er-mere-vanedannende-end-kokain/> og Aftenposten <http://www.aftenposten.no/fakta/innsikt/article3364452.ece>

biologisk funderede forskere efterfølgende kom frem med, var at det var muligt at selve smagen af substansen havde en afgørende betydning, og at sukker jo smagte bedre end kokain. Men resultaterne fra dyreeksperimenter – herunder Bruce Alexanders forsøg med rotteparken i halvfjerdsene, som beskrives på de følgende sider - illustrerer med al ønskelig tydelighed at både antagelser om særlige addictionspotentialer i bestemte substanser og aktiviteter samt antagelsen om en biologisk funderet "addiction" må nuanceres. Og det aktuelle sukkereksperiment har tilsyneladende ikke givet anledning til større akademisk refleksion over selve afhængighedsbegrebet. Altså om det overhovedet giver nogen mening at forstå og fortolke denne form for dyreadfærd som biologisk funderet "addiction", og om det giver mening at identificere "addictionspotentialer" iboende i bestemte substanser. Der er vel ingen som i fuldt alvor vil argumentere for at kriminalisere sukker med henvisning til sukkers iboende mulighed for at gøre enkelte mennesker afhængige. Men i den vestlige verden er langt de fleste mennesker af den opfattelse at bestemte rusmidler og mediciner er kriminaliserede eller underlagt rigide kontrolforanstaltninger netop på baggrund af de pågældende substansers iboende addictionspotentialer.

Rotteparken

Bruce Alexander har gennem sin forskning forsøgt at give alternative svar på nogle af de komplicerede spørgsmål om addictionens beskaffenhed og han er efterhånden blevet kendt for sin tidlige og kontroversielle forskning, som inkluderede eksperimenter med en "rottepark". Videnskabelige forsøg som inkluderer gnaveres rusmiddelpreferencer har siden starten af stofpanikken i 60erne dannet grundlag for både narkotikapolitiske og behandlingspolitiske beslutninger. Men ikke alle eksperimenter har vist de samme resultater.⁸ I slutningen af 1970erne var Alexander som ung psykolog ansat ved British Columbia's Simon Fraser University i Canada, hvor han følte sig udfordret af videnskabelige forsøg, hvor man anvendte laboratorierotter til at illustrere afhængighedspotentialer af illegale rusmidler. Dengang som nu, udgjorde forsøg med dyr i små bure en væsentlig del af grundlaget for forskning om illegale rusmidler og addiction, og data herfra bidrager til den fremstilling af addiction, der fortsat eksporteres fra USA til resten af verden⁹. Men Bruce Alexanders udgangspunkt var netop spekulationer over i hvilket omfang miljøet med de små rottebure influerede på de resultater, forskerne kom frem til. Hvad ville der ske, hvis man installerede dyrene i behagelige og stimulerende omgivelser sammen med andre rotter, ville de stadig udvise samme adfærd i form af afhængighed når de fik serveret rusmidler i deres drikkevand? På baggrund af sine spekulationer indrettede han Rat Park, et 19 m² behageligt miljø, hvor de 16 – 20 rotter af begge køn havde rigelig adgang til mad, aktiviteter og udfordringer, heriblandt mulighed for at grave gange, bygge reder og parre sig. Derudover installeredes to dispensere – den ene indeholdende morfinopløsning, den anden vand. Og så var

⁸ <http://www.youtube.com/watch?v=XhK-6jSN3x8&feature=related> viser et interview med Alexander juni 2012

⁹ For en grundig gennemgang af udviklingen i den biologiske forskning i USA anbefales Nancy Campbell's imponerende publikation: "Discovering Addiction. The Science and Politics of Substance Abuse Research" (2007)

det blot at afvente hvor hurtigt rotter under disse forhold ville udvikle afhængighed af morfin. Men samtlige rotter foretrak det rene vand uden tilsætninger. Derefter gik Alexander over til mere direkte metoder og begyndte at tvangsfodre rotterne med morfin, men selv efter 2 måneder valgte rotterne det friske vand, når de fik mulighed for det. Dog udviste de tegn på abstinenssymptomer, men i relativt mild form. Alexander gav ikke op, han blandede sukker i morfinopløsningen, hvilket stort set blev ignoreret, selvom rotter holder meget af sukker. Først da han miksede naloxone, der ophæver opiaternes virkning i den sukkersødede morfinopløsning, drak de det. Uanset hvad Alexander afprøvede viste det sig gang på gang, at rotterne foretrak almindeligt postevand. I et sideløbende kontrolstudie under ”normale” laboratorieforhold, hvor enkelte rotter blev holdt i ganske små bure, valgte rotterne imidlertid konsekvent morfinhanen frem for vandhanen, og de mængder, de indtog, var mange gange større end hvad rotterne i det naturindrettede miljø havde indtaget, når vand ikke var tilgængeligt. Alexanders eksperimenter viste helt anderledes resultater end de gængse veletablerede studier udført af amerikanske forskere. Men hans forsøg blev ikke hilst velkomne hverken i forskerkredse eller andre steder, endsize søgt overført til forståelsen af adfærden blandt mennesker som udviste addictive problemer. To store videnskabelige tidsskrifter ”Science” og ”Nature” afviste helt at publicere Alexanders forskning, hvorefter tidsskriftet ”Psychopharmacology”, som dog ikke havde samme status som de førnævnte tidsskrifter, accepterede hans første artikel om ”Rat Park” se (Alexander, B. K., Beyerstein, B. L., Hadaway, P. F., & Coombs, R. B. 1981; Alexander, B. K., Coombs, R. B., & Hadaway, P. F. 1978). Artiklen gav trods de udfordrende resultater ingen anledning til videnskabelig debat eller spørgsmål. Senere studier som f.eks. det som blev publiceret i *Pharmacology, Biochemistry and Behavior* i 1989 af forskerne Bozarth, Murray and Wise bekræftede overvejende de resultater som Alexander havde fundet i sine første eksperimenter, men heller ikke disse fund medførte debat.

Efter eksperimenterne med Rat Park havde Alexander ønsker om at afprøve sine teorier med mennesker i stedet for gnavere, men det var naturligvis helt urealistisk. Men han kom så i tanker om at civilisationen allerede havde bidraget med en række naturlige eksperimenter. Forstået på den måde at mennesker som isoleres fra deres kulturelle og sociale sammenhænge, på nogle måder er at sammenligne med forsøgsdyr, som isoleres i små stimulusfattige bure. Han begyndte derfor at interessere sig for eftervirkninger af kolonialisering af en række oprindelige folkeslag, og han opdagede at addictionsproblemer var så godt som ukendt i de fleste *uforstyrrede* oprindelige folkeslag. Til gengæld manifesterede addictionsproblemerne sig i massivt omfang i kølvandet på den sociale og kulturelle fragmentering og opsplitting som kolonialiseringen af de oprindelige kulturer medførte, som det f.eks. ses hos de australske aboriginals og blandt befolkningen på Grønland. Erkendelsen heraf sammenholdt med resultaterne fra rotteparken førte ham videre til hypotesen om relationen mellem manglende social sammenhængskraft, mening og kulturel kontinuitet og udviklingen af addiction.

Addiction og dislocation

I bogen ” *The globalisation of addiction: A study in poverty of the spirit*” udkaster Alexander en samlet teori om addiction som et fænomen, der hænger tæt sammen med socioøkonomiske og kulturelle samfundsforhold, og han argumenterer på baggrund af et historisk perspektiv for nødvendigheden af en ny gennemtænkt begrebsafklaring i relation til addictionsbegrebet. Efter eksperimenterne med rotteparken blev Alexander som før nævnt optaget af at studere de menneskelige konsekvenser af udviklingen af det, som han forstår som det udvidede globaliserede frie marked – en tilgang som tager udgangspunkt i en socialistisk inspireret markeds kritik. Ifølge Alexander producerer den tiltagende kulturelle og sociale fragmentering en særlig form for menneskelige livsvilkår eller livsomstændigheder, som han beskriver med ordet ”dislocation”¹⁰. Begrebet dislocation kan i et vist omfang oversættes som fremmedgørelse, men hos Alexander får begrebet dislocation en særlig betydning idet han anvender betegnelsen dislocation som det modsatte af begrebet om psykosocial integration. Psykosocial integration, hævder Alexander, er en grundlæggende betingelse for menneskelig trivsel og psykisk sundhed og består af en basal længerevarende tilknytning mellem individ og samfund. Gennem denne relation forhandles og tilrettelægges forholdet mellem det at høre til i en social sammenhæng sammen med andre og individets behov for selvstændighed og udvikling. Psykosocial integration – i overensstemmelse med socialpsykologens Erik Eriksons teorier (se f. eks. Erikson, E. 1994), antages at have konsekvenser for både den indre psykiske udvikling og forholdet til andre og anses som en nødvendighed for sund menneskelig udvikling og eksistens. Konsekvenserne af ikke at opleve sig som en del af en meningsgivende social sammenhæng kan manifestere sig som alvorlige psykiske problemer. Længerevarende oplevelser af dislocation opleves som både socialt ødelæggende og psykisk smertefuldt, som det sker for mennesker tilhørende gamle stabiliserede kulturer, når disse kolonialiseres og efterfølgende fragmenteres. Alexander argumenterer for at bestemte aspekter af globaliseringen og samfundskræfterne i det ekspanderende frie marked medfører dislocation hos flere og flere mennesker gennem udøvelse af krav om individualisering, mobilitet og indbyrdes konkurrence. Addiction, argumenterer Alexander, kompenserer for fraværet af betydningsfulde sociale sammenhænge, og fremstår som en funktionel adaptation til fraværet af social integration og meningsfuldhed. Addictionen fungerer som en strukturerende og meningsgivende adfærd, der tjener til, at udholde den psykiske smerte som oplevelsen af dislocation medfører. Addiction bør derfor anskues som en kompensatorisk strategi – den bedst mulige løsning på smertefulde og påtrængende problemer for individer, slægter eller hele samfund. Andre forfattere har bidraget til en lignende argumentation. I den kritikerroste bog ”Methland” fra 2009, illustrerer forfatteren N. Reding en sammenhæng mellem situationen i en lille by i midtvest USA som rammes af økonomisk depression, arbejdsløshed, nedlæggelse af fælles institutioner og udviklingen af et

¹⁰ Ifølge the free dictionary på <http://www.thefreedictionary.com/dislocation> kan man forstå ”social dislocation” som : “The act or process of dislocating or the state of having been dislocated: *the severe emotional dislocation experienced by millions of immigrants . . . who were forced to separate themselves forever from the . . . circle of people and places on which they had depended*” (Doris Kearns Goodwin).”

omfattende og ekspanderende amfetaminmisbrug med opblomstringen af en illegal produktion af methamfetamin (Reding, N.) som en kompensatorisk strategi for indbyggernes psykiske og sociale overlevelse.

Addiction I

Alexander argumenterer for at historien har manifesteret 5 forskellige måder at fremstille addictionsbegrebet på, og de er i det følgende benævnt med tal fra 1-5.

Den oprindelige definition af "addiction" fra romersk lov som beskrevet i ovenstående afsnit, ændrer sig i løbet af det 19. århundrede og i begyndelsen af det 20. århundrede. I denne tidsperiode fik overdreven brug af alkohol og senere andre rusmidler stor opmærksomhed i den vestlige verden og addictionsbegrebet blev efterhånden anvendt i forbindelse med beskrivelser af bestemte typer adfærd (Levine, H. G. 1978). Det overdrevne forbrug af rusmidler blev forklaret ved moralsk forfald eller sygdom hos det enkelte individ og forståelsen af addictionsbegrebet blev tilsvarende indsnævret, således at tidligere positive associationer – som i den antikke forståelse, blev udeladt. Moralske og religiøse bevægelser i USA og Europa udråbte i begyndelsen af 1800-tallet alkohol, typisk betegnet med ord som "demon rum" og "devils brew" som en alvorlig samfundsmæssig trussel, og flere afholdsbevægelser opstod både i Europa og i USA drevet af religiøse missioner og politiske aktivister. Afholdsbevægelsernes retorik afspejlede kristne budskaber og fremstillede alkoholisme (og senere opiumsbrug) som symptomer på gudløshed, og som en følge heraf omvendelsen og gudstroen som naturlige løsninger på rusmiddelrelaterede problemer. I de første afholdsbevægelser fremstod mådehold (eng: temperance) som et acceptabelt mål for den enkelte; ikke drikke sprit, men gerne vin og øl. Men gradvist blev total afholdenhed - kombineret med den rette gudstro og adfærd - det eneste legitime mål for afholdsbevægelserne.

I USA voksede afholdsbevægelsen sig stærk, godt hjulpet på vej af en spirende kvindebevægelse¹¹ og i England yderligere suppleret af arbejderklassens kamp for stemmeret. For første gang i USA's historie var der via afholdsbevægelserne skabt en legitim platform for kvindelig aktivisme. Kvindernes økonomiske og moralske forventninger til deres ægtemænd udgjorde et stærkt legitimt udgangspunkt. Store kvindegrupper demonstrerede på de amerikanske saloons og på gader og stræder, hvor de marcherede til højlydt salmesang inden de faldt på knæ udenfor eller inden på selve værthusene og bad for drukkenboltens himmelske frelse. Ikke så få saloonejere måtte se sig overvundet af lokale aktivister i skørter, med lukning til følge (Mattingly, C. 2000). Op igennem det 19. århundrede eskalerede afholdsbevægelsernes indflydelse til det lykkedes at gennemtvinge et decideret alkoholforbud i USA som varede fra 1920 til 1933. Der var store forventninger

¹¹ Se f.eks. noter om http://en.wikipedia.org/wiki/Mary_Greenleaf_Clement_Leavitt om Mary Leavitt, en af de historiske pionerer i den internationale afholdsbevægelse

knyttet til forbuddet artikulert af f.eks. evangelisten Billy Sunday som på den nationale radio proklamerede nedenstående løfte i forbindelse med alkoholforbuddets vedtagelse i 1920:

“The reign of tears is over. The slums will soon be a memory. We will turn our prisons into factories and our jails into storehouses and corncribs. Men will walk upright now, women will smile and the children will laugh. Hell will forever be rent”.

Som det vil være de fleste bekendt medførte kriminaliseringen af alkohol ikke de paradisiske tilstande som Billy Sunday havde stillet i udsigt. Men afholdsbevægelsen havde haft et reelt grundlag at reagere på. I løbet af det 19. århundrede var antallet af alkoholiserede amerikanere vokset, og situationen blevet genstand for indgående beskrivelser af den nød og elendighed, som fulgte i kølvandet. Konsekvenserne af overdrevent alkoholforbrug synes slemme nok i sig selv, men de tidlige afholdsaktivister mente dertil at afhængigheden af alkoholen havde en endnu mere forfærdende konsekvens, nemlig den at alkoholafhængige syntes at have mistet deres sjæl til alkohol. Hvordan kunne man ellers forstå og forklare at de alkoholafhængige syntes helt forandrede både som mennesker og i relation til deres omgivelser? Mange aktivister tillagde denne metamorfose selve alkoholen, og forklarede personlighedsændringerne med alkoholens iboende besættende egenskaber.

I slutningen af det 19. århundrede begyndte man i de engelsktalende lande at anvende addictionsbegrebets daværende forklaringsmodel på andre grupper end alkoholafhængige. Af både politiske, religiøse og økonomiske grunde, var der opstået folkelige bevægelser, som bekæmpede import af opium til USA, blandt andet i forbindelse med manglende kontrol af de mange patentmediciner, hvoraf 80% indeholdt opium (Berridge, V. & Edwards, G. 1981; Booth, M. 1996). Ikke så få forgiftninger og dødsfald kunne henføres til patentmedicinernes ukendte indhold, men også den stigende indvandring af arbejdskraft fra østen mobiliserede nationalistiske og moralske kampagner. De kinesiske arbejdere havde for vane at ryge opium, og etablerede efter østlig skik deres ”opiumshuler” i større amerikanske byer, hvor de kunne samles udenfor arbejdstiden, og aktiviteterne i de såkaldte opiumshuler blev efterfølgende gjort til genstand for det amerikanske borgerskabs fantasier, som ofte handlede om kvinders seksualitet. I bogen ”Using Women” skildrer historikeren Nancy Campbell (2000) hvordan amerikanske hvide kvinder i medierne blev fremstillet som ofre for skruppelløse asiatiske mænd. Gennem introduktion til opium blev kvinderne gjort til viljeløse zombier, som derefter kunne styres af de asiatiske bagmænd gennem deres antagede afhængighed (addiction) af opium. Gennem en kombination af moralske kampagner og helsebudskaber lykkedes det for afholdsbevægelsen at bremse indførsel og forbrug af opium i USA med ”The Harrison Act”, en administrativ skattelov vedtaget i 1909, hvorefter staten opnåede fuld kontrol over import og brug af opium. Herefter var ethvert forbrug af opium, som ikke blev ordineret af en læge, forbudt.

Afholdsbevægelserne inkluderede op igennem 19 hundredetallet andre rusmidler og medicinske produkter i deres målsætninger, som blev aktualiserede i forbindelse med den amerikanske regerings bekæmpelse af ungdomsoprøret i tresserne. I samklang med forståelsen i de tidligere afholdsbevægelser blev alt forbrug af illegale rusmidler nu kategoriseret som addiction af de nye ”afholdsbevægelser” rettet mod bestemte rusmidler. Man ignorerede den kendsgerning, at langt de fleste stofbrugere ikke var afhængige, og at de som var afhængige i mange tilfælde selv stoppede deres forbrug på et tidspunkt. Alle brugere af illegale rusmidler blev fremstillede som permanent indfangede af deres foretrukne stof, og som rebeller destinerede til at vende sig mod sande og vigtige livsværdier: Familie, arbejdsliv, selvrespekt og religion. Og på trods af de indlysende hjerneskader, som man påstod stofferne uundgåeligt medførte, blev stofbrugere alligevel fremstillede som kriminelle mesterhjerner, som i deres jagt på stoffer ikke skyede nogen midler. Parallelt med denne fremstilling, blev addictionen i stigende grad kategoriseret som en slags medicinsk begrundet sygdom, som krævede behandling af sundhedsfagligt personale.

Afholdsbevægelserne har altid brugt stærke visuelle virkemidler for at fremme budskaberne (Gertz, S. J. 2008;Stevenson, J. 2000)¹². Skræmmende billeder af alkohol og stofafhængige gik ret ind i den offentlige bevidsthed via de nye grafiske muligheder i aviserne i det 19. århundrede og i de elektroniske medier i det 20. århundrede. De grafiske fremstillinger af den ødelagte alkoholiker og den syge junkie blev efterhånden kulturelle arketyper, kendt over hele verden formildet gennem film, billeder og romaner. Den dag i dag masseproduceres amerikanske serier som fremstiller især stofbrugere ud fra uhyre begrænsede narrativer og stereotyper, produktioner som i stort omfang købes og vises i andre nationale sammenhænge – også i Skandinavien. Blandt andet derfor kan det være svært selv blandt fagfolk at diskutere addiction, for det varer sjældent længe inden de kulturelle billeder manifesterer sig og gør det vanskeligt at tale om addictionsbegrebet uden for denne begrænsede ramme.

Den amerikanske afholdsbevægelse valgte med tiden at anvende ordet ”addiction” frem for termen ”alkoholisme”, og afholdsbevægelsernes reformister anvendte i stigende grad ordet ”addiction” til at betegne alle former for problematisk alkohol- og rusmiddelforbrug. Denne anvendelse synes strengt taget i overensstemmelse med den traditionelle historiske definition, men reducerer og forandrer alligevel forståelsen af begrebet. Addictionen fremstår i denne betydning reduceret til forbrug af bestemte substanser, til en moralsk forkastelig adfærd der er til skade for individet eller omgivelserne, og tilstanden sammenlignes med en progressiv kronisk sygdom. Denne måde at forstå addictionsbegrebet på kalder Bruce Alexander for addiction¹, og det er for mange mennesker stadig definitionen af addictionsbegrebet den dag i dag.

¹² Man kan også google ”classic drug scare movies” og se flere af disse produktioner på youtube.

Addiction1 betegner et overvældende og uimodståeligt engagement i alkohol og illegale rusmidler, men uden inddragelse af andre lidenskaber eller vanemæssig adfærd.

Addiction2

Addiction2 betegner et fænomen som Alexander ikke har kunnet genfinde i ordbøger, men som alligevel har indtaget en omfattende og vigtig position i debatten fra midten af det tyvende århundrede i et samfund, som synes optaget af fænomenet addiction, og som ukritisk har anvendt addictionsbegrebet som overordnet kategori for en række forskelligartede fænomener. Op igennem det tyvende århundrede brugte flere og flere mennesker begrebet addiction som en moralsk forkastelig kategori for menneskelig adfærd, idet man inkluderede den karakteristiske tvangsmæssighed og dedikation som også udgør en væsentlig del af både den traditionelle historiske fortolkning af addictionsbegrebet og addiction1, men som samtidig kom til at betegne et socialt uacceptabelt forbrug af alkohol og illegale rusmidler. Uanset forbrugets karakter. Nogle af disse adfærdsformer, som blev karakteriseret som addiction medførte skadevirkninger på individ eller samfund, men andre gjorde ikke, og det pågældende forbrugsmønster var i mange tilfælde udelukkende socialt uacceptabelt på baggrund af kriminalisering af bestemte rusmidler. Enkelte mennesker blev kaldt "addicts" (eller på dansk "misbrugere"), udelukkende fordi de anvendte et rusmiddel, som samfundet havde vedtaget var skadeligt og afhængighedsskabende, og andre fordi de anvendte medicin, som de havde skaffet uden recept i forbindelse med smerte- eller angsttilstande. Atter andre oplevede, at deres kulturelt anerkendte forbrug af bestemte rusmidler nu blev kaldt for addiction. Sidstnævnte gælder for eksempel traditionel brug af opium i østen eller tygning af cocoblade i Sydamerika, og senest har vi i Nordeuropa været vidne til et stigende juridisk og medicinsk fokus på afrikanske indvandreres traditionelle brug af khat - et relativt harmløs stimulant, et traditionelt forbrug som her i vores del af verden automatisk gøres til genstand for "misbrugsbehandling" og behæftes med addictionsbetegnelser (Giannini, A. J., Burge, H., Shaheen, J. M., & Price, W. A. 1986; Pedersen, A. & Toudahl, K. 2008). Addiction i denne betydning bliver ifølge Alexander også hyppigt benævnt som "drug abuse" eller "substance abuse", og på dansk er denne overinkluderende kategori nok hyppigst benævnt som "misbrug", selvom den skandinaviske semantik, som tidligere illustreret, ikke opfanger nuancerne og ændringerne i addictionsbegrebet som fremstillet på engelsk. Udover at inkluderer en række forbrugsmønstre, som ikke er nævnt i hverken den traditionelle forståelse af addiction eller i addiction1 ekskluderes adfærdsformer som ikke kan sættes i forbindelse med rusmidler, adfærdsformer, som også var en del af den traditionelle definition af addiction. Også i Skandinavien har der været en tendens til manglende skelnen mellem det som nogen kalder "rekreativt forbrug" og problebrug (addiction eller skadeligt brug) af illegale rusmidler. Alexander hævder, at man både i den politiske og videnskabelige debat helt overvejende anvender forståelser af addiction som beskrevet som addiction1 og addiction2.

Addiction3

Hvor addiction1 og addiction 2 efterlader indtrykket af at addiction er forbundet med indtagelse af rusmidler eller alkohol, påpeger Alexander at der findes et stigende antal aktiviteter, som ikke involverer substanser, men som alligevel kan medføre en skadelig, tvangsmæssig og altopslugende involvering. På denne baggrund ønsker Alexander at forlade både addiction1 og 2 som anvendelige og adækvate semantiske modeller og i stedet vende blikket til den traditionelle definition af addictionsbegrebet. Den forståelse af addictionsbegrebet, som han efterfølgende kalder for addiction3 er således i overensstemmelse med den traditionelle definition, undtaget det traditionelle begrebs inklusionen af positive dedikationer. En positiv forståelse af addiction – forstået som en overinvolvering i et positivt samfundsmæssig og/eller personligt projekt, gemmer Alexander til betegnelsen addiction4. Addiction3 inkluderer altså addiction1 men går ud over de i addiction1 definerede genstande for addiction – alkohol og andre rusmidler, og i addiction3 inddrager Alexander aktiviteter, som ikke har forbindelse med rusmidler, f.eks. sex, spil, shopping, chatting på internettet og mange flere. Men Alexander påpeger at aktivitetens genstand i denne sammenhæng fremstår uvæsentlig, da det er selve det forhold man har til den pågældende aktivitet, som må være afgørende for om der er tale om addiction eller ikke. Addiction3 forstås som en altbesættende tilstand, som kan udmønte sig i destruktive kærlighedsforhold, radikal personlighedsændring, politisk fanatisme, tvangsmæssig internetchatting, sex og meget mere. Ligesom alvorlig afhængighed af rusmidler kan andre typer af afhængighed have omfattende og alvorlige konsekvenser for de involverede, for pårørende og for samfundet. Endvidere peger Alexander på at addiction3 sjældent manifesterer sig som et enkeltstående adfærdsmønster, men ofte består af hele komplekser, hvor forskellige typer af forbrug og aktiviteter indgår som elementer i en særlig addictiv livsstil.

Addiction3 skal ses som et kontinuum af alvorlighed, hvor man i den milde ende finder afgrænsede afhængigheder – et kortvarende altopslugende kærlighedsforhold, kortvarig involvering i en sekt, eller et tidsafgrænset intenst brug af rusmidler – et situationel begivenhed – en gambler som kun bliver grebet af spillelidenskab nær et kasino, - og i den alvorlige ende findes den alvorlige altomfattende addictive livsstil, som har tunge destruktive konsekvenser for den pågældende og andre, og hvor de negative konsekvenser i nogle tilfælde benægtes af den pågældende selv i et desperat forsøg på at retfærdiggøre den destruktive livsstil. Addiction3 kan ikke ses som en medicinsk tilstand hvor et rask menneske pådrager sig en sygdom, og der findes ifølge Alexander ingen diagnostiske kriterier, som kan anvendes til at differentiere mellem de forskellige alvorlighedsgrader af addiction3. Addiction3 er en tilstand, som omfatter hele individet og som påvirker hele den pågældendes livssituation, nogle gang i så voldsom grad at det for andre opleves som en radikal ændring af den pågældendes personlighed. Tænk på hvordan en voldsom forelskelse i nogle tilfælde helt synes at forandre et menneske, som igennem kortere eller længere perioder næsten ikke kan beskæftige

sig med andet end genstanden for forelskelsen (Peele, S. 1977). For Alexander er det denne psykologiske form for forståelse af addictionsbegrebet, som giver anledning til bekymring, og som han spår vil få stigende udbredelse i takt med tiltagende kulturel og social fragmentering.

Addiction4

Alexander fremfører at den fjerde definition af addiction repræsenterer det positive aspekt, som også var en del af den oprindelige latinske definition. Addiction⁴ betegner passioner og efterstræbelser som af samfundet anses som beundringsværdige, og som ikke i udgangspunktet medfører problemer for den pågældende. Alexander fremfører Mother Theresa og Martin Luther King som repræsentanter for addiction⁴, og påpeger at det særligt inden for den kristne tradition er vanligt at bruge udtryk som ”addicted to the Bible” eller ”addicted to Jesus”. Men egentlig ønsker Alexander slet ikke at kalde denne form for passion for addiction. Han påpeger at addictionsbegrebet efterhånden har så dårligt et image, at det er blevet umuligt at forbinde en addiction med noget positivt.

Dependence

Man kunne kalde denne type for addiction⁵, for at følge Alexanders række af forskellige fortolkninger af addictionsbegrebet. Men Alexander hævder at ordet ”dependence” tidligere har haft en anderledes betydning adskilt fra ordet addiction – hvilket også blev beskrevet indledningsvist. Men anvendelsen af begrebet ”dependence” i de to internationale diagnoselister som erstatning for ”addiction” de seneste 20 år har medvirket til at begrebet ”dependence” nu i de fleste tilfælde sættes lig med addiction². I Alexanders forståelse af ”dependence” betegnes anvendelsen af medicin, rusmidler eller aktiviteter som den enkelte bruger som middel til at leve et normalt upåfaldende liv. Nogle kalder denne type for brug for selvmedicinering, men dette begreb rummer ikke hele spektret af forbrugsmønstre. Som eksempler nævner Alexander smertepatienter, angstpatienter, og mennesker der lider af søvnløshed og som anvender medicin eller illegale rusmidler til at mildne angst eller for at kunne sove. Det, som karakteriserer denne type forbrug eller aktivitet, er at i det øjeblik det pågældendes grundlæggende problem er løst, ophører vedkommende sit forbrug. Dertil er det karakteristisk at forbruget konstant holdes nede på det mindst generende omfang. Når et menneske, som lider af angst eller smerter f.eks. anvender medicin (illegalt anskaffet eller ordineret af en læge) for at kunne fungere i dagligdagen, og de plagsomme tilstande af en eller anden grund ophører, vil vedkommende som regel ophøre med brug af det pågældende middel. Et fænomen som i øvrigt kendes fra den kliniske smertebehandling, hvor langt de fleste smertepatienter uden problemer dropper den potente morfika, når smerterne ophører. Det som adskiller ”dependence” fra addiction³ er at den dependente person hverken ændrer personlighed eller forandrer sine daglige forpligtelser, men snarere gennem sit forbrug eller bestemte aktiviteter forsøger at opretholde sit vanlige liv, med de sociale og kulturelle forpligtelser det indebærer. Man kan f.eks. tænke på mennesker som er afhængige af cigaretter og kaffe for at komme

Addiction i en globaliseret verden

Af: Liese Recke, august 2011, liese@mail.dk

igennem dagen – nikotinen får måske lige taget toppen af en stresset hverdag og kaffen giver det nødvendige boost til at komme videre. I mange tilfælde har det vanemæssige forbrug af medicin eller rusmidler også skadevirkninger, men de pågældende foretager selv de nødvendige risikovurderinger og sætter skadevirkningerne i forhold til den positive effekt de oplever. Det er helt almindeligt at mennesker regelmæssigt udøver aktiviteter med henblik på at berige eller forbedre livskvaliteten, på trods af de eventuelle skadevirkninger deres foretrukne aktiviteter kan medføre. "Dependence" adskiller sig fra addiction ved ikke at indeholde en overvældende involvering eller dedikation til bestemte forbrugsmønstre eller aktiviteter og ved at den pågældende ikke ændrer personlighedstræk. I nogle tilfælde kan der ske en glidning fra dependens til addiction³, og man vil kunne observere en persons overinvolvering i det pågældende rusmiddel eller aktivitet. Vedkommendes liv bliver måske præget og i nogle tilfælde nærmest overtaget af den pågældende aktivitet. I andre tilfælde kan man observere at addiction³ kan glide over i dependens, som når f.eks. illegale heroinbrugere præget af addiction³, som er afhængige af en særlig livsstil og særlige rusmidler, falder til ro som almindelige samfundsborgere med familie, job på baggrund af en metadonordination.

Alexander ser addiction³ som det vigtigste og alvorligste afhængighedsfænomen vi må forholde os til i det 21. århundrede. På baggrund af de konsekvenser globaliseringen har, skriver Alexander, vil den sociale fragmentering og fremmedgørelsen (dislocationen) true flere og flere mennesker og hele samfund, som derpå vil adaptere addictive adfærdsformer som den mest effektive respons på den smertefulde tilstand forårsaget af dislocation. Alexander peger på at de strategier -overvejende kontrol og behandling- vi som samfund indtil nu har forsøgt afhjælpe addiction³ med, kun har haft en begrænset effekt. Alexander tilskriver mange af problemerne med håndtering af addictionsfænomener med vanskeligheder med at opnå konsensus om hvordan vi skal forholde os til addictionsbegrebet .

Udviklingen i de internationale diagnoselister

To store internationalt anerkendte diagnosesystemer repræsenterer de professionelle definitioner af psykiske lidelser, herunder "addiction", som anvendes i klinisk praksis og i forskningsøjemed, og som danner grundlag for kategorisering og ressourceallokering. Det drejer sig om DSM og ICD. DSM er en forkortelse for Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, og er det amerikanske diagnose- og klassifikationssystem for psykiske forstyrrelser og den indeholder en oversigt over de kriterier, der skal være opfyldt for at hver enkelt diagnose kan stilles. Det er "the American Psychiatric Association" (APA), som står bag udviklingen og udgivelsen af DSM. DSM-IV, som blev publiceret i 1994 er den fjerde version og den der aktuelt anvendes indtil 2013, hvor DSM-5 publiceres. En mindre revision der foregik i 2000 går

under titlen DSM-IV-TR (DSM-IV *Text Revision*). De forskellige udgaver af DSM etableres traditionelt på baggrund af grundig forskning og undersøgelse af de enkelte diagnosers pålidelighed i forhold til kliniske erfaringer. Det andet diagnostiske system benævnes ICD (International Classification of Diseases,) og udgør betegnelsen på et diagnostisk system til klassifikation af somatiske og mentale sygdomme og andre helbredsrelaterede lidelser udformet af WHO. Oprindeligt blev ICD udformet med henblik på udarbejdelse af statistiske opgørelse i sammenligningsøjemed, og hviler derfor på forudsætninger om at så mange lande som muligt deltager. En konsekvens heraf er at ICD diagnoserne bygger på tilstræbt konsensus på tværs af landegrænser og forskellige kulturer, hvilket igen betyder at kriterierne for de enkelte diagnoser etableres på baggrund af konsensus og ikke så meget på baggrund af validering gennem klinisk forskning – som det er tilfældet med DSM. Den seneste udgave ICD-10 blev taget i brug i 1992. Den næste udgave af IDC, ICD-11 planlægges at udkomme i 2015. I Skandinavien anvendes ICD-10 i sundhedssystemet i diagnosticeringsøjemed, hvilket WHO medlemslandene har forpligtet sig til, men DSM anvendes som regel i forbindelse med forskning i mentale lidelser, også i Skandinavien (Mezzich, J. E. 2002). I den første udgave af DSM, publiceret i 1952 anvendtes de diagnostiske begreber ”drug addiction” og ”alcoholism”, hvor drug addiction stod opført under hovedkategorien sociopatisk personlighedsforstyrrelse. ICD-7 ligeledes publiceret i 1957 anvender også begreberne ”drug addiction” og ”alcoholism”(Maddux, J. F. & Desmon, D. P. 2000), og tilsvarende DSM placeret under ”karakterforstyrrelser” oversat fra ”disorders of character, behaviour and intelligence” (Room, R. 1998). I 1957 introduceres begrebet ”drug habituation”. Hvor ”addiction” betegnede en overvældende trang til at fortsætte med et rusmiddelforbrug, tolerance og både fysisk og psykisk afhængighed (dependence), blev ”habituation” set som en mindre alvorlig lidelse. ”Habituation” betegnede en trang – men ikke overvældende til at fortsætte med at bruge et rusmiddel, mindre eller ingen toleranceudvikling samt psykisk, men ikke fysisk afhængighed. I forbindelse med revisionen af DSM-III-R i 1987 diskuterede arbejdsgruppen i APA, hvorvidt det var hensigtsmæssigt at ændre terminologien. Addictionsbegrebet, mente man, var på en måde blevet alt for omfattende og inkluderede alle mulige og umulige fænomener, og blev dermed for upræcist i diagnosticeringsøjemed. Flere i arbejdsgruppen udtrykte dertil bekymring over det sociale stigma som er forbundet med ”addiction”, og som måske var en medvirkende årsag til at hjælpetrængende borgere ikke ville søge behandling (O’Brien, C. P., Volkow, N., & Li, T. K. 2006; O’Brien, C. 2011). Man besluttede derfor at erstattet begrebet ”addiction” med ”dependency” og ”misuse”, i håbet om at man med anvendelsen af ordene ”dependency” og ”misuse” kunne komme nærmere en fælles forståelse af de fænomener, man forsøgte at beskrive. ”Habituation” forsvandt. Eksperterne var forvirrede. Det viste sig alligevel med tiden at være problematisk at udelade ”addiction” som diagnostisk kategori, ikke mindst på baggrund af, at behandlingssystemerne i de engelsktalende lande i praksis alligevel fastholdt anvendelsen af addictionsterminologien. I den kommende udgave, DSM-5 som publiceres i 2013, bliver hovedbegrebet ”addiction” så genindsat, og begrebet dependence anvendt til at

formidle en ikke-addictiv relation, som f.eks. når det drejer sig om afhængighed af smertestillende medicin¹³, hvilket er i overensstemmelse med Alexanders kategoriseringer. Dertil har DSM-5 arbejdsgruppen foreslået en ny kategori som skal benævnes "Addictions and Related Disorders" (Grant, J. E., Potenza, M. N., Weinstein, A., & Gorelick, D. A. 2010; Miller, G. & Holden, C. 2010), som inkluderer både rusmiddelrelaterede afhængigheder og såkaldte adfærdsorienterede afhængigheder (behavioral addictions), hvilket tilsvarende adresseres af Alexander (ibid), som en del af forståelsen af addiction³. I første omgang vil man inkludere afhængighed af pengespil i DSM5 i kategorien addiction, og der varsles en kommende inklusion af diagnosen internet addiction og sex addiction. Problemer med pengespil er allerede inkluderet i DSM-IV, ikke kategoriseret som addiction, men som "Pathological Gambling", kategoriseret under impulsforstyrrelser.

Udvidelsen af afhængighedsdiagnosen til at omfatte addictioner i forbindelse med adfærd, skal ses i lyset af teorien om at både psykoaktive midler og bestemte adfærdsmønstre, som producerer øget dopamintilførsel i hjernen danner det biologiske grundlag for addictiv adfærd (Leshner, A. I. 1997). En teoretisk forståelsesramme, som tidligere nævnt er blevet aggressivt markedsført af amerikanske NIDA (National Institute of Drug Abuse) siden 90'erne. Både NIDA¹⁴ og ASAM (American Society of Addiction Medicine)¹⁵ - indflydelsesrige aktører i den vestlige verdens fortolkninger af addictionsbegrebet, har tidligere tilkendegivet støtte til en signifikant udvidelse i definitionen af addiction gennem vedkendelsen af "behavioral addictions" (Grant, J. E. et al. 2010) eller "process addictions" (Smith, D. E. 2012), altså addiction, som ikke er relateret til forbrug af psykoaktive midler. Det diskuteres fortløbende, om det er relevant at inkludere nogle former for spiseforstyrrelser i en addictionskonteks (Cassin, S. E. & von Ranson, K. M. 2007; Gearhardt, A. N., Grilo, C. M., DiLeone, R. J., Brownell, K. D., & Potenza, M. N. 2011). Arbejdsgruppen bag DSM5 har allerede varslet at internet- addiction og sex-addiction inkluderes i DSM så snart der er produceret tilstrækkelige studier af disse fænomener.

Hvor skal vi hen?

Addictionsbegrebet har igennem det seneste århundrede været genstand for rivaliserende og modstridende definitioner og anvendelsesområder, og der har langt fra været etableret konsensus om betydning og anvendelse blandt eksperter. I diagnoselisterne ICD-10 og DSM-4 forsøgte man som nævnt at undgå den forvirring de forskellige definitioner som addictionsbegrebet fører med sig, og introducerede begreberne

¹³ Man kan følge udviklingen af diagnoselisten på <http://www.dsm5.org>

¹⁴ I 2007 erklærede NIDA's direktør Nora Volkow i forbindelse med et lovforslag, at hun gerne så at områder som pornografi, spil og afhængighed af mad inkluderet i NIDA's fokusområder (Holden, C. 2007), da alle såkaldte "addictions" ifølge NIDA's udlægning af "addiction is a chronic brain disease" (Leshner, A. I. 1997) (Hoffman, J., Froemke, S., & Nevins, S. 2007)

¹⁵ ASAM bekendtgør i 2011 at man nu lægger afstand til forståelsen af afhængighed i DSM-IV gennem definitivt at lægge vægten på addiction forstået som en forstyrrelse i hjernen. I ASAMs optik bliver genstanden for den addiktive adfærd dermed af mindre betydning, og det argumenteres at mange forskellige adfærdsformer kan udvikle sig som addictioner. F.eks. det at spise for meget, tvangsmæssig seksuel adfærd, eller det at shoppe kompulsivt. Dermed lægger ASAM sig op ad NIDA's model som fremstiller addiction som en kronisk hjernesygdom relativt uafhængig af genstanden for addictionen.

”substance dependence” og ”substance abuse” og ”dependence syndrome” som erstatning for tidligere brug af ”addiction” og ”habituation”. Men disse skift har kun bidraget yderligere til den semantiske begrebsforvirring. Udviklingen og forandringen af addiction/dependens begreberne i DSM-5 illustrerer i skrivende stund at selv eksperterne i den amerikanske psykiatriske forening har erkendt at der er for mange problemer med sprogligt og begrebsligt at sidestille ”addiction” med ”dependence”. I hvilket omfang WHO’s diagnoseliste ICD vil følge trop i forhold til denne udvikling i den 11te udgave, som kommer i 2015, ved vi endnu ikke, men der søges traditionelt at opnå en høj grad af konsensus imellem de to store diagnosesystemer. Vi er vidne til at The American Psychiatric Association aktuelt planlægger radikale ændringer i forhold til diagnosticeringen af ”addiction” og ”dependence”, hvor begrebet ”addiction” genindføres som diagnostisk kategori, dernæst at begrebet ”dependence” får den betydning, som Alexander supplerende præsenterede os for, og endelig introduceres en helt ny diagnostisk kategori- ”adfærdsrelaterede addictioner”, som modsvarer til Alexanders fremlæggelse af addiction³. Der er ingen tvivl om at udviklingen i forståelsen af addictionsbegrebet længe har været tiltrængt. Igennem de seneste tyve år er der (også) i Skandinavien kommet stigende fokus på fænomener og problemer, som relateres til ”afhængighed”, og som ofte artikuleres i addictionssterminologi af berørte mennesker. Denne type fremstillinger er som regel forbeholdt nyheds – og underholdningsmedier ^{16 17} eller ikke-akademiske tekster, og formuleres sjældent af professionelle eller intellektuelle. Måske er det på tide at fagfolk tager disse udtryk alvorlige og adresserer de problemer og udfordringer som borgere i stigende omfang adresserer som ”afhængigheder”.

I det omfang vi erkender at addictive problemer fremstår differentierede og mangfoldige og forbinder sig med betingelser for levevilkår og ikke kun som en følge af individuelle hjerneprocesser, vil vi befinde os i en situation, hvor vi som samfund må tænke anderledes om, hvordan vi kan reducere de uønskede konsekvenser af addictiv adfærd. Hverken juridiske greb i form af retsforfølgelse og indespærring eller behandlingstiltag rettet mod rusafhængige har haft den succes, som vi oprindeligt håbede. Både straffeapparat og behandlingssystem er dertil så tilpas udgiftstunge, at vi må overveje om ressourcerne kunne anvendes mere effektivt. Den professionelle anerkendelse af, at addiction også kan identificeres som adfærd uden forbrug af rusmidler, aktualiserer diskussionen af hvorvidt forestillingen om rusmidlers iboende ”addictionspotentiale” kan eller skal danne udgangspunkt for juridiske reguleringer af både adfærd og forbrug af forskellige substanser, som det aktuelt er tilfældet med kriminalisering af bestemte substanser. Samtidig vil udvidelsen af adfærdsorienterede addictioner med stor sandsynlighed medføre forventninger om flere ressourcer til behandlingsrettede tiltag og lettere adgang for ramte borgere.

¹⁶ Se f.eks. ”arbejdsafhængighed” http://www.hk.dk/arbejdsmiljoportal/psykisk_arbejdsmiljo/arbejdsafhaengighed_workaholichk_dk

¹⁷ Og sexafhængighed: <http://politiken.dk/tjek/sundhedogmotion/familieliv/ECE701498/danskere-klager-over-sexafhaengighed/>

Bruce Alexanders teorier og tilgange til addictionsbegrebet fremstår som et velkomment teoretisk alternativ til de dominerende biologiske og individualistiske modeller af forståelsen af addiction eller afhængighed. Der synes i høj grad at være behov for udfordringer til det stigende fokus på biologiske og individualiserede forklaringer i det professionelle og i det faglige miljø. Ikke fordi biologisk baseret viden fremstår som uvæsentlig eller forkert, men fordi forestillingen om "addiction as a chronic brain disease" synes helt utilstrækkelig til at forklare de fænomener både fagfolk og almindelige mennesker frit kan observere. Hvis addictionen skal forklares med deterministisk biologi, hvordan kan man så forklare det fænomen at nogle mennesker som er afhængige af rusmidler eller spil selvvalgt stopper fra den ene dag til den anden og aldrig igen genoptager den tidligere addictive adfærd eller måske endda genoptager et kontrolleret forbrug? Hvordan kan man forklare at addictive problemer synes at være koncentreret i samfund som er i oprud eller under radikal transformation? Endelig ses behovet for lokale semantiske og diagnostiske nyskabelser, det fremstår til stadighed problematisk at bibevare et enkelt generelt skandinavisk udtryk – afhængighed - for en række meget forskellige og differentierede problemstillinger.

Alexanders bog om den globaliserede addiction rejser i sig selv mange spørgsmål. Mange kritikere sætter særligt spørgsmålstejn ved om sammenhængen mellem hyperkapitalismens fremvækst, den globaliserede frie handel og manifestationen af addictive adfærdsformer er relevant. Selvom der ikke hersker nogen tvivl om at menneskets livsvilkår har undergået enorme forandringer igennem det seneste århundrede, og at vi møder en lang række nye udfordringer i den globaliserede virkelighed, synes det lige dristigt nok at drage så entydige sammenhænge mellem bestemte politiske ideologier, økonomiske forhold, livsvilkår og addiction, som Alexander trækker frem. Det må dog alligevel tilføjes, at flere historikere i de senere år tilsvarende har sat den kulturelle udvikling af addictionsbegrebet i sammenhæng med modernitetens udvikling og krise, men uden at præcisere økonomiske årsagssammenhænge (Courtwright, D. T. 2001; Hickman, T. A. 2007).

Der er ingen tvivl om at Alexanders teori om dislocation som udgangspunkt giver anledning til diskussioner og forståelser af addiction som andet og mere end en individuel sygdomstilstand placeret i hjernen, men dislocationsbegrebet trænger til en længere analytisk gennemgang med inddragelse af flere perspektiver, med henblik på nuancering og præcisering. Alexanders ambition om at komme med bud på alternative og sociale forståelser af addictionsbegrebet i en globaliseret virkelighed synes på den baggrund kun delvist at være indfriet. Den historiske gennemgang af addictionsbegrebet og Alexanders differentierede fremlæggelser af addictionsbegrebet vejer dog positivt på skalaen, og ikke mindst er det interessant at se hvordan den aktuelle udvikling af DSM harmonerer med grundtrækkene i Alexanders fremstilling.

REFERENCES

Alexander, B. 2008. *The Globalization of Addiction*.

Alexander, B. K., Beyerstein, B. L., Hadaway, P. F., & Coombs, R. B. 1981. Effect of early and later colony housing on oral ingestion of morphine in rats. *Pharmacology Biochemistry and Behavior*, 15(4): 571-576.

Alexander, B. K., Coombs, R. B., & Hadaway, P. F. 1978. The effect of housing and gender on morphine self-administration in rats. *Psychopharmacology*, 58(2): 175-179.

Berridge, V. & Edwards, G. 1981. *Opium and the people. Opiate use in nineteenth-Century England*. London: Allen Lane/St martin´s Press.

Blankfield, A. 1987. The concept of dependence. *International Journal of the Addictions*, 22(11): 1069.

Booth, M. 1996. *Opium. A History*. GB: Simon & Schuster.

Bozarth, M. A., Murray, A., & Wise, R. A. 1989. Influence of housing conditions on the acquisition of intravenous heroin and cocaine self-administration in rats. *Pharmacology Biochemistry and Behavior*, 33(4): 903-907.

Campbell, N. D. 2000. *Using Women. Gender, Drug policy and Social Justice*. New York: Routledge.

Campbell, N. D. 2007. *Discovering Addiction. The Science and Politics of Substance Abuse Reseach*. The University Of Michigan Press.

Cassin, S. E. & von Ranson, K. M. 2007. Is binge eating experienced as an addiction? *Appetite*, 49(3): 687-690.

Clark, M. 2011. Conceptualising Addiction: How Useful is the Construct? *International Journal of Humanities and Social Science*, 1(13): 55-64.

Courtwright, D. T. 2001. *Forces of Habit. Drugs and the Making of the Modern World*. Cambridge: Harvard University Press.

Ege, P. 2004. *Stofmisbrug og afhængighed hos unge og voksne*. Hans Reitzels forlag.

Erikson, E. 1994. *Identity. Youth and Crisis*. W. W. Norton and Company.

Gearhardt, A. N., Grilo, C. M., DiLeone, R. J., Brownell, K. D., & Potenza, M. N. 2011. Can food be addictive? Public health and policy implications. *Addiction*, 106(7): 1208-1212.

Gertz, S. J. 2008. *Dope Menace: The Sensational World of Drug Paperbacks*. USA: Feral House.

Giannini, A. J., Burge, H., Shaheen, J. M., & Price, W. A. 1986. Khat: Another Drug of Abuse? *Journal of Psychoactive Drugs*, 18(2): 155-158.

Grant, J. E., Potenza, M. N., Weinstein, A., & Gorelick, D. A. 2010. Introduction to behavioral addictions. *Am.J Drug Alcohol Abuse*, 36(5): 233-241.

Hickman, T. A. 2007. *The Secret Leprosy of Modern Days: Narcotic Addiction and Cultural Crisis in the United States, 1870-1920*. University of Massachusetts Press.

Addiction i en globaliseret verden

Af: Liese Recke, august 2011, liese@mail.dk

- Hoffman, J., Froemke, S., & Nevins, S. 2007. Addiction, why can't they just stop? NIDA, HBO.
- Holden, C. More Addictions, Less Stigma. *Science* 317[5834], 23. 6-7-2007.
Ref Type: Magazine Article
- Lenoir, M., Serre, F., Cantin, L., & Ahmed, S. H. 2007. Intense Sweetness Surpasses Cocaine Reward. *PLoS ONE*, 2(8): e698.
- Leshner, A. I. 1997. Addiction Is a Brain Disease, and It Matters. *Science*, 278(5335): 45-47.
- Levine, H. G. 1978. The discovery of addiction. Changing conceptions of habitual drunkenness in America. *J.Stud.Alcohol*, 39(1): 143-174.
- Lewis, C. T. 1956. *A Latin Dictionary: Founded on Andrews' Edition of Freund's Latin Dictionary. Revised, Enlarged, and in Great Part Rewritten. 1879.* USA: Oxford University Press.
- Lund, I., Bretteville-Jensen, A. L., Skretting, A., Rise, J., Nordlund, S., & Amundsen, E. J. Hva er misbruk og avhengighet? Betegnelser, begreper og omfang. Amundsen, Ellen J. 1, Ingeborg Lund & Anne Line Bretteville-Jensen, Astrid Skretting, Jostein Rise, Sturla Nordlund og Ellen J. Amundsen. 2010. Oslo, Sirus. Amundsen, Ellen J.
- Maddux, J. F. & Desmon, D. P. 2000. Addiction or dependence? *Addiction*, 95(5): 661-665.
- Mattingly, C. 2000. *Well-tempered women: nineteenth-century temperance rhetoric.* SIU Press.
- Mezzich, J. E. 2002. International Surveys on the Use of ICD-10 and Related Diagnostic Systems. *Psychopathology*, 35(2-3): 72-75.
- Miller, G. & Holden, C. 2010. Psychiatry. Proposed revisions to psychiatry's canon unveiled. *Science.*, 327(5967): 770-771.
- Møller, K. O. 1945. *Stimulanser.* København.
- Nestler, E. J. & Malenka, R. C. 2004. The addicted brain. *Sci.Am.*, 290(3): 78-85.
- O'Brien, C. P., Volkow, N., & Li, T. K. 2006. What's in a word? Addiction versus dependence in DSM-V. *Am J Psychiatry.*, 163(5): 764-765.
- O'Brien, C. 2011. Addiction and dependence in DSM-V. *Addiction*, 106(5): 866-867.
- Pedersen, A. & Toudahl, K. 2008. Når khat fylder for meget - Misbrug i en minoritetsgruppe. *Stof*, 12: 19-24.
- Pedersen, M. U. 2005. *Udvikling af misbrug og afhængighed af rusmidler.* Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Peele, S. 1977. *Love and addiction.* London: Abacus.
- Peele, S. 1988. *Visions of Addiction. Major Contemporary Perspectives on Addiction and Alcoholism.* NY: Lexington Books.
- Peele, S. 1995. *Diseasing of America.* usa: Jossey-Bass.

Addiction i en globaliseret verden

Af: Liese Recke, august 2011, liese@mail.dk

Peele, S. 1998. *The Meaning of Addiction. An Unconventional View.* San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Reding, N. 2009. *Methland. The Death and Life of an American Small Town.* USA: Bloomsbury.

Reinarman, C. 2005. Addiction as accomplishment: The discursive construction of disease. *Addiction Research & Theory*, 13(4): 307-320.

Room, R. 1998. Alcohol and drug disorders in the International Classification of Diseases: A shifting kaleidoscope. *Drug and Alcohol Review*, 17(3): 305-317.

Smith, D. E. 2012. Editor's Note: The Process Addictions and the New ASAM Definition of Addiction. *Journal of Psychoactive Drugs*, 44(1): 1-4.

Stevenson, J. 2000. *Addicted: The Myth & Menace of Drugs in Film.* London: Creation Books.

Walters, G. D. 1999. *The Addiction Concept. Working Hypothesis or Self-Fulfilling Prophecy.* Allyn & Bacon.

West, R. 2006. *Theory Of Addiction.* Oxford: Blackwell.

Winsløv, J. H. 1986. *Narreskibet.* Copenhagen: Socpol.